

antikke forbillede, medens en dybere indføling i emnet, som den f. eks. demonstreres i H. Beumanns analyse af samme Einhards fortale (i *Ideengeschichtliche Studien zu Einhard*, 1962), kan give en helt anden forstaaelse af, hvorledes en middelalderlig forfatter i selve sin anvendelse af traditionen formaar at distancere sig fra saavel forbillede som samtid. Som introduktion til klassisk romersk historieskrivning og biografi er de to bind imidlertid særdeles anbefalelsesværdige.

TORBEN DAMSHOLT

ANKER TEILGÅRD LAUGESSEN: *Middelalderlitteraturen. En orientering.* Københavns universitets fond til tilvejebringelse af læremidler. I kommission hos Gyldendal. København 1966. 440 s. 60,25 kr.

»Kirkens Internationale« kaldte Hartvig Frisch afsnittet om middelalderen i sin kulturhistorie fra 1929 og viste hermed hen til det træk i det middelalderlige åndsliv, dets fælleseuropæiske karakter, der på samme tid, i reaktion mod det nazistiske barbari, satte den tyske romanist Ernst Robert Curtius i gang med middelalderstudier. Resultatet blev en lang række afhandlinger som i 1948 blev samlet i det også metodisk banebrydende værk »Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter«.

Også forfatteren til nærværende grundbog, universitetslektor Anker Teilgård Laugesen, ser den europæiske enhed som et konstituerende element i middelalderforskningen, men hvor Curtius søgte traditionens forløb fra antikken gennem middelalderen og frem til nutiden – som han lod begynde med romanikken – ønsker Laugesen at indkredse middelalderens særpræg. Afgrænsningen bliver derfor vigtig; den bliver bestemt af det område og den periode i hvilken den katolske kirke dominerede, eller med særligt henblik på litteraturen: Vulgatas epoke, som forfatteren har udtrykt det i en tidligere afhandling (*Middelalderen som litteraturhistorisk periode, Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning*, 1962). Den byzantinsk-slaviske litteratur er således ikke inddraget, derimod er der i høj grad taget hensyn til norrøn digtning – hvis originalitet sandelig ikke bliver mindre af at blive set i europæisk sammenhæng. Dette træk, og det at danske forskningsbidrag har fået deres selvfølgelige plads i dokumentationen, gør bogen særlig værdifuld for de danske studenter den er skrevet til – blot kunne man have ønsket at den, ganske vist beskedne, hjemlige middelalderlitteratur, først og fremmest folkeviserne, havde fået en lidt udførligere behandling.

Værket indledes med et citat der fremhæver det tvælsom som hviler over middelalderen: den dobbelte arv fra den antikke og den jødisk-kristelige kultur, den sproglige dobbelthed, idet latinen altid levede side om side med et idiom, der enten var en videreudvikling af det klassiske latin, et vulgærprog, eller et »barbarsprog«, som oftest germansk.

Latinen blev forandret når den skulle bruges som kommunikationsmiddel med nye sociale lag, den blev vulgariseret i syntaks, morfologi og ordforråd. Man måtte prædike »piscatorie non Aristotelice«, som fiskeren ikke som filosofen, og bibelen måtte oversættes så jævne folk, ikke mindst kvinderne, kunne få udbytte af den. Skønt skolen, der vedvarende lagde de romerske forfattere til

grund for undervisningen, og den autoriserede bibeltekst virkede konserverende, fjernede det latinske skriftsprog sig efterhånden stærkt fra den klassiske norm, som det kan iagttages i Gregor af Tours's skrifter. Gregor undskylder selv manglerne med at han har villet skrive på en måde der var forståelig for hans folk – endnu i det 6. årh. har man altså ikke opfattet latin og fransk som to forskellige sprog. Men ved konciliet i Tours i 813 måtte man anbefale gejstligheden at prædike på »rustica Romana lingua«, hvis menigheden skulle have noget udbytte af det – da var adskillelsen fuldbyrdet. Baggrunden var ifølge Laugesen at den karolingiske reform havde nærmet latinen til den klassiske norm og derved fjernet den fra talesproget. Også i andre henseender var Karl den Stores tid skelsættende; med kapitulariet *De studiis colendis* blev grundlaget lagt til Frankrigs førende stilling i højmiddelalderen, både i studiet og i litteraturen.

Egentlig havde Karl den Store jo hentet inspirationen i England, den angelsaksiske, kirkeligt prægede kulturindsats er af afgørende betydning i den tidlige middelalder. »Skotteklostre« og frisermission er en væsentlig baggrund for den ældste tyske digtning: forfatteren peger på muligheden af en forbindelse mellem det oldtyske evangeliedigt Heliand og det angelsaksiske religiøse epos. Også de vilde normanner havde jo deres første møde med europæisk kultur på de britiske øer. Egil Skallegrimssøns Høfuðlausn angives at være digtet i York ved Æthelstans hof (ca. 930), og har metriske ligheder med den angelsaksiske digtning. Men på den hjemlige kulturudvikling fik den angelsaksiske litteratur, vel på grund af de politiske forhold, kun en begrænset indflydelse: fra perioden 1000–1200 er kun få engelsksprogede tekster bevaret, og da det middelengelske sprog dukker op, har det kun svage forbindelser med angelsaksisk; kulturelt er fransk dominerende helt frem til det 14. årh.

Som en vigtig side af sprogforholdene i middelalderen ser forfatteren metrikens forvandling fra de kvantiterende antikke verssmål til de accentuerende og rimede middelalderlige. Rimet kendes først i kunstprosaen og har fundet indpas i poesien via homiletik og hymnologi, der har et af sine udgangspunkter i behovet for ledsagende tekster, oprindelig i prosaform, til musikalske temaer i liturgien. I det hele taget understreges musikkens betydning for hele epokens lyrik: troubadour- og minnedigtning indgik i »orkestrale« helheder.

En forudsætning for det middelalderlige kulturlivs fællespræg var skolens ensartethed, dels i undervisningsfagene grammatik og retorik, dels i den betydning man tillagde læsningen af de romerske litteraturværker. Som forbilleder blev de genfortalt, kommenteret og efterlignet, man lærte af dem at disponere stoffet, man hentede hos dem topoi, direkte eller indirekte citater der hørte hjemme i bestemte sammenhænge (Curtius har påvist at topik, der i antikken betegner læren om argumenternes rette placering i retstalen, i middelalderen bruges mere alment, på linie med andre colores rhetorici). Kort sagt: man studerede de stilistiske midler der gjorde den største virkning. Bl.a. blev digressionen anbefalet for at give fremstillingen fylde, et træk der får megen middelalderlig litteratur til at støde an mod moderne æstetisk fornemmelse som er præget af det klassicistiske enhedskrav. Kompositionen blev derimod ikke behandlet i lærebøgerne. Blandt de løsninger man der fandt frem til var een særlig karakteristisk: det regelmæssige talforhold i opbygningen. For eks. består det islandske Mariadigt »Lilja« af 100 strofer, en for hvert bogstav i Mariahilsenen, og Dante

byggede »Den guddommelige komedie« op af 1 + 33 + 33 + 33 sange og fik derved både tallet 100 (10 betegner de 9 himle + empyreon) treenhedens hellige tal og Jesu levealder indpasset i skemaet. Kompositionsprincippet havde således symbolsk betydning.

Symbolik er et nøgleord i det middelalderlige åndsliv, hvilket fremgår af de fængslende kapitler Allegori, Allegorese og Middelalderlig æstetik. Allegorien var et meget yndet stiltræk, navnlig i høj- og senmiddelalderen, og allegoresen, den allegoriske udlægning, epokens typiske tolkningsmetode. Allevegne søgte man en dybere mening bag ordene, i bibelen – ud fra troen på verbalinspirationen – men også i digterværkerne, ikke mindst de klassiske. Digteren fik derved en vigtig position: han havde en særlig indsigt i de evige værdier, og med sin kunst gjorde han det tillokkende at beskæftige sig med dem. – Intetsteds fremgår det så klart som her hvad det betød for litteraturen at den var knyttet til en skriftrreligion.

– Som man vil forstå holder fremstillingen gennemgående overmenneskelige mål: her er ingen forfatterbiografier og værksanalyser. Heller ikke periodiseringen tages op, bortset fra at renaissance-begrebet drøftes. Det medfører i det store perspektiv at det kronologiske forløb ikke er taget i betragtning, i det lille at forbindelsen med ikke-litterære foreteelser kun sjældent fremgår. Dog kan man rundt omkring i bogen finde brikkerne til et billede af troubadourdigtningens miljø i det 12. årh.s Poitiers og Limoges. Her får vi en diskussion af såvel digtningens sproglige og metriske forudsætninger som af baggrunden for dens dyrkelse af den høviske kærlighed, vi får en skildring af dens udbredelse til andre fyrstehoffer, der næsten alle var knyttet til Aliénor af Aquitaniens dynasti, og vi oplyses om digtningens forfald i hjemegnen, da kathar-forfølgelserne ødelagde dens økonomiske og sociale baggrund. – For en almindelig historiker er det ganske forfriskende at se et konkret miljø tegne sig, men det skal indrømmes at forfatteren ved iøvrigt at holde sig på abstraktionsplanet, ved at sætte værker og problemer ind i systematiske sammenhænge, har formået at pege på væsentlige træk i periodens egenart – at give »la longue durée« i litteraturforskningens perspektiv.

– Teknisk har bogen sine mangler som forfatter og udgiver må dele ansvaret for og helst rette i kommende udgaver. Der er intet sagregister, bogen kan altså ikke bruges som håndbog. Kun de middelalderlige autores, ikke værkerne der jo ofte er anonyme, er registrerede, og der er ingen fortegnelse over de mange forskningsbidrag der citeres. En litteraturliste med henvisninger både til teksten og til de ofte livligt diskuterende noter kunne give noget så værdifuldt som en kommenteret bibliografi.

På alle andre punkter er bogen lidt af en pædagogisk bedrift med dens mange væsentlige oplysninger og stimulerende sammenhængsforklaringer og med en forskningsdiskussion som aldrig er polemisk og selvhævdende, et udtryk for en fin holdning til et interessant emne.

INGE SKOVGAARD-PETERSEN